

PRZYIMKI W WYROKACH UNIJNYCH I KRAJOWYCH – ANALIZA KORPUSOWA DYSTRYBUCJI I FUNKCJI PRZYIMKÓW PROSTYCH, ZŁOŻONYCH I WTÓRNYCH¹

DARIUSZ KOŻBIAŁ

Instytut Lingwistyki Stosowanej

Uniwersytet Warszawski

ul. Dobra 55, 00-312 Warszawa, Polska

d.kozbial@uw.edu.pl

Abstrakt: Artykuł ma na celu zbadanie dystrybucji przyimków prostych, złożonych i wtórnych w wyrokach unijnych (na podstawie korpusu wyroków Trybunału Sprawiedliwości i Sądu) i krajowych (na podstawie korpusu wyroków Sądu Najwyższego) na tle ogólnego języka polskiego (zrównoważona wersja Narodowego Korpusu Języka Polskiego), a także analizę funkcji przyimków złożonych i wtórnych. Uzyskane wyniki potwierdziły hipotezę, iż wysoka częstość występowania przyimków w wyrokach na tle reprezentatywnej próby ogólnego języka polskiego stanowi ich swoistą cechę gatunkową. Ponadto stwierdzono, że profil frazeologiczny wyroków unijnych w zakresie dystrybucji przyimków i ich poszczególnych funkcji różni się od profilu wyroków krajowych. Może

¹ Badanie sfinansowane ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych w ramach projektu badawczego SONATA BIS nr 2014/14/E/HS2/00782 pt. Eurolekt – unijna odmiana języka polskiego i jej wpływ na polszczyznę urzędową.

to być wynikiem wpływu procesu tłumaczenia na kształt tekstów docelowych, a także zakresu kompetencji sądów unijnych i sądu krajowego, które wpływają na tematykę wydawanych wyroków.

Słowa kluczowe: przyimki proste, przyimki złożone, przyimki wtórne, orzecznictwo, wyroki, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Sąd Najwyższy

PREPOSITIONS IN EU AND DOMESTIC JUDGMENTS – A CORPUS ANALYSIS OF THE DISTRIBUTION AND FUNCTIONS OF SIMPLE, COMPLEX AND SECONDARY PREPOSITIONS

Abstract: The article aims to examine the distribution of simple, complex and secondary prepositions in EU judgments (based on a corpus of judgments of the Court of Justice and the General Court) and domestic judgments (based on a corpus of judgments of the Polish Supreme Court) against general Polish (based on a balanced version of the Polish National Corpus), and to analyze the functions of complex and secondary prepositions. The results confirmed the hypothesis that the high distribution of prepositions in judgments against a representative sample of general Polish is a generic feature of judgments. In addition, it was established that the phraseological profile of EU judgments differs from the profile of national judgments in terms of the distribution of prepositions and their specific functions. This may be the result of the impact of the translation process on target language texts and the scope of jurisdiction of the EU courts and the national court, both of which affect the subject matter of judgments.

Key words: simple prepositions, complex prepositions, secondary prepositions, case law, judgments, Court of Justice of the European Union, Polish Supreme Court

Wstęp

Niniejszy artykuł ma na celu dokonanie przeglądu dystrybucji i funkcji przyimków prostych, złożonych i wtórnych w języku orzecznictwa, tj. w przetłumaczonych wyrokach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) i nieprzetłumaczonych wyrokach Sądu Najwyższego Rzeczypospolitej Polskiej (SN), na tle ogólnego języka polskiego. Badanie wykorzystuje metodologię korpusową i jest osadzone w szerszym kontekście projektu

badawczego Eurolekt², w ramach którego badany jest eurolekt, czyli nowa „europejska” hybrydowa odmiana języka polskiego (por. Biel 2016b, Biel et. al 2017). Ze względu na fakt, iż przedmiotem badań autora jest gatunek orzeczeń sądowych, przedmiotem niniejszego artykułu są przyimki występujące wyłącznie w tym gatunku. W toku analizy możliwe będzie udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:

- (i) Czy wyroki unijne, tj. teksty przetłumaczone na język polski, różnią się od wyroków krajowych, tj. tekstów nietłumaczonych, pod względem dystrybucji przyimków i pełnionych przez nie funkcji?
- (ii) Czy na podstawie danych o dystrybucji przyimków w gatunku wyroków na tle ogólnego języka polskiego można stwierdzić, iż stanowią one cechę gatunkową wyroków?
- (iii) Jakie funkcje semantyczne uwidaczniają się najczęściej w przypadku przyimków wtórnych występujących w wyrokach unijnych, krajowych na tle ogólnego języka polskiego?

1. Przyimki w języku prawnym i prawniczym oraz ogólnym języku polskim

Przyimki to wyrazy nieodmienne stanowiące składniowo nierozdzieloną całość znaczeniową z rzeczownikiem lub zaimkiem rzeczownym, np. *w, z, od, nad* itp. o funkcji łączącej i składni rządu (Klemensiewicz 1952: 64, Milewska 2003a: 38). Sprawowanie funkcji rządu pozwala w łatwy sposób odróżnić właściwe przyimki wtórne od wyrażeń przyimkowych. W skład grupy przyimków wchodzi nie tylko pojedyncze wyrazy, tj. przyimki proste (pierwotne), np. *od, do, na* (Łapa 2013: 78) i złożone, np. *zza, ponad, spoza*, lecz również ciągi wyrazów, w skład których wchodzi przyimki proste, tj. przyimki wtórne, np. *na podstawie, w imieniu* itp., oraz zleksykalizowane formy innych części mowy pełniące funkcje przyimkowe, np. *celem, drogą* itp.

² Więcej informacji o projekcie można znaleźć na stronie <<https://eurolekt.ils.uw.edu.pl/>>.

2. Materiały i metoda

W celu przeprowadzenia badania wykorzystującego metodologię językoznawstwa korpusowego analizie poddano wyodrębnioną sekcję korpusu PL Eurolect (zob. Biel 2016b) obejmującą korpusy porównawcze dla gatunku wyroków. Na korpus wyroków składają się wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE (tj. Trybunału Sprawiedliwości i Sądu) przetłumaczone na język polski oraz nieprzetłumaczone wyroki Izby Cywilnej SN, dla których ramy czasowe stanowi wspólny okres publikacji, tj. lata 2011–2015 r. Rolę dużego korpusu referencyjnego pełni zrównoważona wersja Narodowego Korpusu Języka Polskiego (NKJP) zawierająca teksty opublikowane w latach 1945–2011. Tak więc w skład korpusu porównawczego, tzn. korpusu jednojęzycznego zawierającego porównywalne zbiory tekstów powstałego na podstawie wspólnych kryteriów doboru próby (McEnery i Hardie 2012: 24), wchodzi korpusy wyroków Trybunału Sprawiedliwości, Sądu i Sądu Najwyższego. Korpus krajowy wyroków SN pełni rolę korpusu referencyjnego dla korpusów wyroków Trybunału Sprawiedliwości i Sądu. Wyroki pobrano pod koniec 2015 r. z portalu InfoCuria oraz bazy orzeczeń Sądu Najwyższego³. Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące liczby tekstów w poszczególnych korpusach, okresu, z którego pochodzą teksty oraz całkowitej liczby słów w poszczególnych korpusach.

Tabela 1. Struktura korpusu

Nazwa korpusu	Okres	Liczba tekstów	Liczba słów
Wyroki Trybunału Sprawiedliwości (TS)	2011-2015	897	4 693 968
Wyroki Sądu (S)	2011-2015	384	4 515 866
Wyroki Sądu Najwyższego (SN)	2011-2015	2564	6 833 997
Narodowy Korpus Języka Polskiego (NKJP)	1945-2011	brak danych	240 192 461

³ Wyroki TSUE zostały ściągnięte z bazy Curia dostępnej pod adresem <<http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=pl>>, natomiast wyroki Izby Cywilnej SN zostały ściągnięte z bazy orzeczeń SN dostępnej pod adresem <http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza_orzeczen.aspx>.

Źródło: opracowanie własne.

Analizę ilościową wykonano w programie Wordsmith Tools 7.0 (Scott 2017). Z powodu różnej wielkości korpusów wyniki znormalizowano do 1 miliona słów w celu zapewnienia porównywalności otrzymanych danych. Zrównoważona wersja NKJP została przeszukana przy pomocy wyszukiwarki PELCRA (Pęczak 2012: 253–273)⁴.

3. Dystrybucja przyimków prostych w języku orzecznictwa unijnego i krajowego na tle języka ogólnego

Poniższa tabela (por. Tabela 2) przedstawia 10 najczęstszych przyimków prostych w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych i korpusie ogólnego języka polskiego.

Tabela 2. Najczęstsze przyimki proste w wyrokach unijnych i krajowych na tle ogólnego języka polskiego (NKJP), wartości znormalizowane do 1 miliona słów

Wyroki unijne				Wyroki krajowe		Ogólny język polski	
Wyroki Trybunału Sprawiedliwości		Wyroki Sądu		Wyroki Sądu Najwyższego		NKJP	
Przyimek	Częstość	Przyimek	Częstość	Przyimek	Częstość	Przyimek	Częstość
w	48757	w	50872	w	41925	w	13544
z	19119	z	19660	z	26975	z	10950
do	14734	na	14895	na	13782	na	9651
na	14267	do	14223	do	12784	do	7483
przez	7352	przez	7027	o	9964	o	4985
o	6294	o	5838	przez	8507	po	3125
od	3098	po	3389	od	4955	od	2969
za	2545	od	2722	za	3718	za	2799
dla	2466	za	2340	po	2334	przez	2505
po	2309	ze	2186	ze	1804	dla	2213
Razem	120940	Razem	123154	Razem	126749	Razem	60224

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

⁴ Wyszukiwarka PELCRA jest dostępna pod adresem <<http://nkjp.uni.lodz.pl/>>.

W przypadku 10 najczęściej występujących przyimków prostych największą dystrybucję odnotowano w korpusie wyroków krajowych, tj. ok. 2,1 raza więcej niż w ogólnym języku polskim. Jeżeli chodzi o korpusy wyroków unijnych, zawierają one niewiele mniej przyimków prostych od korpusu wyroków krajowych; w przypadku korpusu wyroków Trybunału Sprawiedliwości jest to niewiele ponad 2 razy więcej przyimków niż w korpusie ogólnego języka polskiego, a w przypadku korpusu wyroków Sądu jest to ok. 2 razy więcej przyimków niż w korpusie ogólnego języka polskiego. Analiza list słów wygenerowanych przy pomocy narzędzia Wordlist w programie Wordsmith Tools 7.0 (Scott 2017) wykazała, iż przyimki proste stanowią jedno z najczęściej występujących słów w korpusach unijnych i korpusie krajowym⁵ – w przypadku korpusu wyroków Trybunału Sprawiedliwości pięć przyimków znajduje się w pierwszej dziesiątce najczęstszych słów (*w*, *z*, *do*, *na* i *przez*), w przypadku korpusu wyroków Sądu są to cztery przyimki (*w*, *z*, *na* i *do*), natomiast w przypadku korpusu wyroków Sądu Najwyższego jest to pięć przyimków (*w*, *z*, *na*, *do* i *o*).

W związku z faktem, iż dystrybucja przyimków prostych w korpusie wyroków unijnych pokrywa się w znacznym stopniu z dystrybucją przyimków prostych w korpusie wyroków krajowych, nie można stwierdzić, że istniejące różnice w zakresie ich dystrybucji są znaczące. Obserwację tę potwierdza analiza list słów kluczowych wygenerowanych przy pomocy narzędzia Keywords w programie Wordsmith Tools 7.0 (Scott 2017). Na żadnej z wygenerowanych list słów kluczowych nie odnotowano przyimków prostych, tzn. przyimków posiadających nietypowo wysoką albo niską częstość występowania w wyrokach unijnych na tle wyroków krajowych lub w wyrokach krajowych na tle wyroków unijnych. Innymi słowy żadne z przyimków przedstawionych w tabeli nie są szczególnie niedoreprezentowane w wyrokach unijnych na tle wyroków krajowych. Obserwacja ta nie pokrywa się ze spostrzeżeniami Łucji Biel (por. 2016a: 12) poczynionymi względem języka unijnych i krajowych aktów prawnych, w przypadku których odnotowano znaczące różnice w dystrybucji przyimków prostych. Jeżeli chodzi

⁵ Ze względu na fakt, iż NKJP można przeszukiwać jedynie przy pomocy specjalnej wyszukiwarki internetowej (<<http://www.nkjp.uni.lodz.pl/index.jsp#?>>), nie było możliwe wygenerowanie porównywalnej listy słów dla reprezentatywnej próby języka polskiego.

o język wyroków tłumaczonych na język polski nie można wyciągnąć istotnych wniosków odnośnie do wpływu procesu tłumaczenia na kształt wyroków w języku docelowym – jeżeli pod uwagę weźmiemy jedynie dystrybucję przyimków prostych, stwierdzimy, iż przetłumaczone wyroki w znaczącym stopniu przystają do języka nietłumaczonych wyroków wydawanych przez sąd krajowy. Jednakże poczyniona obserwacja dotycząca znacząco zbliżonej dystrybucji przyimków prostych w wyrokach unijnych i krajowych oraz prawie dwukrotnie mniejszej dystrybucji w ogólnym języku polskim może sugerować, iż częste występowanie przyimków może stanowić cechę gatunkową gatunku wyroków. Obserwacja ta zostanie zweryfikowana podczas analizy dystrybucji i funkcji przyimków złożonych oraz wtórnych.

4. Dystrybucja przyimków wtórnych w języku orzecznictwa unijnego i krajowego na tle języka ogólnego

Powstanie i rozwój przyimków wtórnych wiąże się z dwoma rodzajami tendencji, tj. gramatyzacją przyimków prostych, która prowadzi do zacierania ich cech leksykalnych i uogólnienia ich funkcji, oraz dążeniem do uprecyzyzowania (intensyfikacji) ich treści (Jadacka 2005: 213-214, Łapa 2006a: 358–359). Intensyfikacja treści przyimków prostych polega na dodawaniu do nich wyrazów samodzielnych znaczeniowo. Współczesne wyrażenia, takie jak *w sprawie* czy też *w przedmiocie*, powstały na skutek dążenia użytkowników języka do zwiększenia precyzji komunikatów oraz tworzą klasę przyimków wtórnych (por. Jadacka 2005: 213).

Jak zauważa Beata Milewska (2003b: 7) w ostatnich dziesięcioleciach w języku polskim zwiększyła się rola i liczebność przyimków wtórnych, które powstały w drodze łączenia przyimków pierwotnych (prostych) z samodzielnymi wyrazami, np. *w celu*, *zgodnie z*, albo w drodze leksykalizacji rzeczowników (*skutkiem*), przysłówków (*blisko*), spójników (*niż*), związków frazeologicznych (z *punktu widzenia*). Granice klasy przyimków wtórnych nie są jednak określone w sposób obiektywny, gdyż procesy

leksykalizacji i gramatykalizacji funkcji przyimkowych trwają w dalszym ciągu (Milewska 2003a: 39). Ogólnie rzecz biorąc w skład otwartej grupy przyimków wtórnych wchodzi wyrazy i wyrażenia niebędące pierwotnie przyimkami oraz występujące w funkcji przyimkowej; w przypadku ciągów wyrazów przynajmniej jeden z nich nie jest przyimkiem pierwotnym) (ibid.). Do grupy tej zaliczane są m.in.: *drogą, dzięki, w sprawie, zgodnie z* itp. Jak zatem widać wymienione konstrukcje mogą pełnić funkcje m.in. rzeczownika (*drogą*) albo s frazeologizowanego połączenia wyrazów (*składać dzięki*). W związku z tym, analizując konkordancje zawierające przyimki, należy zwracać uwagę na ich kontekst występowania.

W poniższej tabeli przedstawiono 15 najczęstszych przyimków wtórnych i złożonych w języku wyroków unijnych, krajowych i ogólnym języku polskim.

Tabela 3. Najczęstsze przyimki złożone i wtórne w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny (wartości znormalizowane do 1 miliona słów)

Wyroki unijne				Wyroki krajowe		Ogólny język polski	
Wyroki Trybunału Sprawiedliwości		Wyroki Sądu		Wyroki Sądu Najwyższego		NKJP	
w sprawie	3694	w sprawie	4284	z dnia	6675	podczas	454
z dnia	3361	z dnia	4110	na podstawie	1938	około	437
zgodnie z	2631	przeciwko	2338	w dniu	1721	dzięki	331
na podstawie	1727	zgodnie z	2273	w sprawie	1614	poza	322
w dniu	1401	w dniu	1874	w związku z	1232	według	309
w ramach	1359	w przedmiocie	1817	na rzecz	1196	wśród	307
w przedmiocie	1268	w ramach	1673	wobec	986	wobec	273
w celu	1209	powyżej	1573	zgodnie z	974	zdaniem	235
przeciwko	1189	na podstawie	1471	co do	951	w sprawie	214
w odniesieniu do	1156	w odniesieniu do	1402	przeciwko	874	w przypadku	213
w rozumieniu	1035	w zakresie	1160	w zakresie	717	zgodnie z	204
w zakresie	1016	w przypadku	833	według	612	w czasie	202
w przypadku	959	w celu	823	z tytułu	609	ok.	188
w imieniu	824	wobec	789	w ramach	590	obok	182

w charakterze	810	co do	757	od dnia	548	w związku z	182
Razem	23640	Razem	27176	Razem	21238	Razem	4054

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

Z przedstawionych powyżej danych ilościowych wynika, iż przyimki proste stanowią część wielu przyimków wtórnych w korpusach wyroków unijnych i krajowych – odpowiednio: wyroki TS – 14, wyroki S – 12, wyroki SN – 12, natomiast w przypadku ogólnego języka polskiego jedynie 4 przyimki wtórne zawierają przyimki proste. Z powyższego wynika, że powodem wysokiej częstości występowania przyimków prostych w gatunku wyroków (por. Sekcja 4) jest fakt, iż wchodzi one w skład licznych przyimków wtórnych. Taką samą obserwację poczyniono w przypadku gatunku aktów prawnych (por. Biel 2016a: 13).

W przeciwieństwie do przyimków prostych (por. Tabela 2), w przypadku których nie zaobserwowano znaczących rozbieżności pod względem typów, najczęstsze przyimki złożone i wtórne wykazują znaczne zróżnicowanie (por. Tabela 3). Co prawda w przypadku korpusów wyroków unijnych aż 13 typów przyimków wtórnych występuje w obu korpusach, jednak jeżeli porównamy typy przyimków wtórnych występujących w korpusach unijnych z typami występującymi w korpusie krajowym, zauważymy, iż jedynie 8 typów przyimków wtórnych występuje zarówno w korpusach unijnych, jak i w korpusie krajowym. Jeżeli chodzi o reprezentatywną próbę współczesnej polszczyzny, ponad połowa występujących w niej typów najczęstszych przyimków wtórnych nie pokrywa się z najczęstszymi przyimkami wtórnymi w pozostałych korpusach; jedynie 6 z 15 najczęstszych przyimków wtórnych w tym korpusie pokrywa się najczęstszymi przyimkami w korpusach wyroków. Należy również zwrócić uwagę na fakt, iż całkowita liczba najczęściej występujących przyimków wtórnych w reprezentatywnej próbie współczesnej polszczyzny jest niższa o odpowiednio (wyroki TS) 5,8, (wyroki S) 6,7, (wyroki SN) 5,2 raza niż w korpusach wyroków. Częste występowanie jednowyrazowych przyimków w korpusie ogólnego języka polskiego (np. *podczas, około, dzięki, poza*) sugeruje, iż język wyroków wymaga większej precyzji, której wyrażenie jest możliwe przy pomocy przyimków wielowyrazowych, stąd ich wysoka częstość występowania w korpusach wyroków. Tak jak w przypadku obserwacji poczynionej względem dystrybucji przyimków prostych

w korpusach wyroków (por. Sekcja 4), tak i tutaj można zauważyć, iż przyimki wtórne pełnią znaczącą rolę w języku wyroków, w związku z czym należałoby uznać je za swoistą cechę gatunkową wyroków. Należy zatem również zbadać funkcje pełnione przez przyimki złożone i wtórne w poszczególnych korpusach wyroków i porównać je z funkcjami przyimków złożonych i wtórnych występujących w próbie języka polskiego. Kategoryzacja przyimków złożonych i wtórnych ze względu na pełnione przez nie funkcje w języku wyroków i języku ogólnym pozwoli ocenić, jakie relacje wyrażają one w języku wyroków i czy częstość wyrażania tychże relacji znacząco odbiega od częstości ich wyrażania w przypadku reprezentatywnej próby języka polskiego. Różnice w dystrybucji najczęstszych przyimków złożonych i wtórnych mogą świadczyć o tym, że wyroki unijne i wyroki krajowe, pomimo przynależności do tego samego gatunku tekstów, mają odmienne profile frazeologiczne.

5. Funkcje wyrażen przyimkowych z przyimkami wtórnymi w języku orzecznictwa

Jak słusznie spostrzega Beata Milewska (2003a: 44), funkcje przyimków mogą być analizowane na różnych płaszczyznach, mianowicie na płaszczyźnie morfologii, semantyki i składni. Jednakże ze względu na fakt, iż przyimki, a co za tym idzie pełnione przez nie funkcje, są uwarunkowane kontekstowo, przypisanie im konkretnych funkcji semantycznych jest trudne w badaniu obejmującym duży materiał korpusowy. Z uwagi na fakt, iż ani nazewnictwo funkcji semantycznych przyimków, ani ich dokładna liczba nie są ugruntowane w dzisiejszym językoznawstwie (ibid.: 95), niniejszy artykuł stanowi próbę systematyzacji zagadnienia w odniesieniu do gatunku wyroków sądowych. Dodatkowym problemem utrudniającym kategoryzację funkcji semantycznych przyimków złożonych i wtórnych jest ich wielofunkcyjność semantyczna, która polega na tym, iż określone przyimki mogą pełnić kilka funkcji, w związku z czym przypisanie im dominującej funkcji jest utrudnione (por. Biel 2016a), choć jest to możliwe dzięki listom konkordancji generowanym przez

program Wordsmith Tools (Scott 2017) zawierającym otoczenie kolokacyjne wyszukiwanych przyimków.

Punkt wyjścia dla kategoryzacji funkcjonalnej przyimków złożonych i wtórnych występujących w wyrokach sądowych stanowi systematyka semantyczna przedstawiona w pracy Beaty Milewskiej (2003a: 98–153), która została później wykorzystana i zmodyfikowana przez Biel (2016a) do analizy funkcji przyimków złożonych i wtórnych w gatunku aktów prawnych unijnych i krajowych. Według Milewskiej (2003a: 98–153) przyimki wtórne mogą pełnić funkcje semantyczne wyrażające różnego typu relacje, tj. relacje przestrzenne, relacje temporalne, relację kontraryjną, relację genetyczną, relację partytywną, relacje inkluzywno-ekskluzywne, relację komutatywną, relacje aproksymacji, relację dystrybucyjną, relacje przyczynowe, relacje celu, relację interesywną, relację dotyczenia, relację sposobu, relację dopowiedzenia, relację stosowności, relację komparatywną, relację translatywną, relację instrumentalną, relację mediatywną, relację aktywną, relację zwierzchnictwa i relację modalności. Beata Milewska wyszczególniła w sumie 23 funkcje semantyczne pełnione przez przyimki wtórne. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż nie wszystkie funkcje przyimków wtórnych są realizowane w poszczególnych gatunkach tekstów (por. Biel 2016a), a co za tym idzie w języku orzecznictwa, a także, że nie są one realizowane w takim samym stopniu, jak w ogólnym języku.

Poniższa tabela (por. Tabela 4) przedstawia liczbę wyrażen słownikowych (typów) wyrażających określone rodzaje relacji w tekstach wyroków.

Tabela 4. Liczba wyrażen słownikowych (typów) wyrażających określone rodzaje relacji w tekstach wyroków

Liczba wyrażen słownikowych (typów) wyrażających określone rodzaje relacji w tekstach wyroków	
relacje temporalne	59
relacje przyczynowo-skutkowe, przyzwolenia i warunku	35
relacje przestrzenne	32
relacja dotyczenia	26
relacje miary	20
relacje sposobu i instrumentalne	20

relacje intra- i intertekstualne	15
relacje inkluzywno-ekskluzywne	16
relacje komparatywne	10
relacja partycypacji	7
relacje modalności	6
relacje komutatywne	6
relacja celu	5
relacja dopowiedzenia	5
relacje dystrybutywne	5
relacje partytywne	4
relacja kontraryjna	3
relacje aktywne	1
relacja zwierzchnictwa	1
Razem	276

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych.

Poniższa tabela (por. Tabela 5) przedstawia klasyfikację funkcjonalną przyimków złożonych i wtórnych występujących w korpusach wyroków unijnych i korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny.

Tabela 5. Liczba przyimków złożonych i wtórnych stanowiących wykładniki poszczególnych typów relacji w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny (wartości znormalizowane do 1 miliona słów)

Liczba wyrażeń tekstowych (tokenów) - Wyroki Trybunału Sprawiedliwości		Liczba wyrażeń tekstowych (tokenów) - wyroki Sądu		Liczba wyrażeń tekstowych (tokenów) - wyroki Sądu Najwyższego		Liczba wyrażeń tekstowych (tokenów) – NKJP	
relacja dotyczenia	10500	relacja dotyczenia	1271 7	relacje temporalne	1224 6	relacje temporalne	3074
relacje temporalne	7424	relacje temporalne	9653	relacje przyczynow o-skutkowe, przyzwoleni a i warunku	6301	relacje przyczynow o-skutkowe, przyzwoleni a i warunku	1783
relacje intra- i intertekstualne	7246	relacje intra- i intertekstualne	7244	relacja dotyczenia	5226	relacja dotyczenia	1364
relacje przyczynow o-skutkowe, przyzwoleni a i warunku	5286	relacje przyczynow o-skutkowe, przyzwoleni a i warunku	5182	relacje intra- i intertekstualne	4678	relacje inkluzywno-ekskluzywne	1146
relacje	1718	relacja	2386	relacja	2210	relacje	959

sposobu i instrumentalne		kontraryjna		partycypacji		miary	
relacja celu	1699	relacje modalności	1308	modalności	1427	relacje przestrzenne	897
relacje kontraryjne	1229	relacja celu	1088	relacje sposobu i instrumentalne	1194	relacje intra- i intertekstualne	727
relacja wypowiedzenia	923	relacja partycypacji	1069	relacje miary	942	relacje sposobu i instrumentalne	678
relacje partycypacji	912	relacje sposobu i instrumentalne	1008	relacja kontraryjna	894	modalności	625
relacja modalności	905	relacje inkluzywno-ekskluzywne	827	relacje inkluzywno-ekskluzywne	875	relacja kontraryjna	443
relacje komutatywne	904	relacje miary	631	relacje komutatywne	625	relacje partytywne	396
relacje inkluzywno-ekskluzywne	828	relacja wypowiedzenia	434	relacja wypowiedzenia	478	relacja partycypacji	393
relacje dystrybutywne	442	relacje dystrybutywne	421	relacja celu	365	relacje komparatywne	313
relacje miary	380	relacje komparatywne	326	relacje dystrybutywne	356	relacje komutatywne	269
relacje komparatywne	259	relacje partytywne	159	relacje komparatywne	222	relacja celu	265
relacje przestrzenne	195	relacje przestrzenne	140	relacje przestrzenne	207	relacja wypowiedzenia	186
relacje partytywne	115	relacje komutatywne	123	relacje partytywne	57	relacje dystrybutywne	143
relacje aktywne	65	relacje aktywne	95	relacje aktywne	43	relacje aktywne	76
relacja zwierzchnictwa	0	relacja zwierzchnictwa	2	relacja zwierzchnictwa	0	relacja zwierzchnictwa	1
Razem	41030		4481		3834		1373

			3		6		8
--	--	--	---	--	---	--	---

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

Ze względu na fakt, iż dogłębna analiza wszystkich funkcji semantycznych przyimków złożonych i wtórnych występujących w języku orzecznictwa unijnego i krajowego byłaby zbyt obszerna, w niniejszym artykule skupiono się na wybranych funkcjach semantycznych, które są istotne z uwagi na częstość występowania ich wykładników w korpusie wyroków krajowych, stanowiącym główny punkt odniesienia. Typami relacji poddanymi analizie są: relacje temporalne, relacje przyczynowo-skutkowe, przyzwolenia i warunku, relacja dotyczenia, relacje intra- i intertekstualne, relacja partycypacji, relacje modalności oraz relacje sposobu i instrumentalne.

5.1 Relacje temporalne

Aż 59 spośród 276 typów przyimków złożonych i wtórnych poddanych analizie stanowi wykładniki relacji temporalnych. Wykładniki tego rodzaju relacji pełnią funkcję miary czasu i temporalizacji (por. Milewska 2003a: 113). Relacje temporalne są najczęstszym rodzajem relacji wyrażanym przez przyimki złożone i wtórne w korpusie wyroków krajowych i reprezentatywnej próbie języka polskiego. W przypadku obu korpusów unijnych znajdują się one na drugim miejscu pod względem całkowitej liczby wykładników wyrażających ten typ relacji. Poniższa tabela (por. Tabela 6) przedstawia najczęstsze przyimki wtórne będące wykładnikami relacji temporalnych w czterech badanych korpusach. W związku z tym, iż w niniejszej analizie korpus wyroków krajowych stanowi punkt odniesienia, kolumna przedstawiająca częstotliwość występowania przyimków złożonych i wtórnych w tymże korpusie zawiera wykładniki relacji temporalnych posegregowane w zależności od ich częstości występowania.

Tabela 6. Przyimki wtórne i złożone wyrażające relacje temporalne w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny, wartości znormalizowane do 1 miliona słów

Wyroki unijne	Wyroki krajowe	Ogólny język
---------------	----------------	--------------

				polski
	Wyroki Trybunału Sprawiedliwości	Wyroki Sądu	Wyroki Sądu Najwyższego	NKJP
z dnia	3361	4110	6675	79
w dniu	1404	1874	1721	105
od dnia	250	367	548	34
do dnia	159	343	355	22
w okresie	189	327	286	91
w toku	73	230	264	26
w chwili	160	121	251	35
w terminie	107	89	191	35
z dniem	32	25	165	19
podczas	329	572	147	454
w czasie	114	113	145	202
z chwilą	33	21	132	12
na dzień	31	42	129	34
za okres	20	27	114	6
przed dniem	59	53	101	7
do czasu	55	47	86	53
po upływie	80	35	86	16
od daty	40	34	73	7
w trakcie	163	282	68	113
w latach	70	82	66	134
dnia	11	11	62	359
przed upływem	27	11	54	6
w ciągu	64	51	49	180
po dniu	38	39	49	6
od chwili	31	14	47	11
do chwili	17	14	43	8
w dniach	55	178	41	21
na okres	42	21	41	15
w momencie	83	118	27	38
do końca	10	16	26	172
Razem	7107	9267	12042	2300

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

Całkowita liczba przyimków wtórnych i złożonych stanowiących wykładniki relacji temporalnych jest największa w języku wyroków krajowych; w przypadku korpusów unijnych liczba ta jest niższa o odpowiednio: 70 proc. (wyroki TS) i 30 proc. (wyroki S). Jeżeli chodzi o przyimki złożone i wtórne będące wykładnikami relacji temporalnych w próbie języka polskiego,

są one ponad pięć razy rzadsze niż w przypadku języka wyroków krajowych.

Przykłady użycia czterech najczęstszych przyimków wtórnych wyrażających relacje temporalne (wyroki krajowe):

(1) Wyrokiem **z dnia** 10 czerwca 2009 r. Sąd Okręgowy, uwzględniając częściowo powództwo, zasądził od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Finansów na rzecz powódki B. Spółki Akcyjnej kwotę 741.776,09 złotych z ustawowymi odsetkami **od dnia** 17 maja 2008 r. do dnia zapłaty. (Sygn. akt I CSK 315/10)

(2) Strony zawarły **w dniu** 7 listopada 2007 r. umowę nazwaną umową przedwstępna, w której strona pozwana zobowiązała się wybudować i sprzedać powodowi wraz z działką dom jednorodzinny za cenę 850.000 zł. (Sygn. akt I CSK 408/12)

(3) **W okresie**, w którym powód częściowo odzyskał zdolności do zarabkowania (od 1 do 31 marca 2001 r.) przyjął, że zważywszy na kwalifikacje powoda, niezasadne jest ustalenie możliwości zarobkowych powoda na poziomie najniższego wynagrodzenia. (Sygn. akt II CSK 399/10)

5.2 Relacje przyczynowo-skutkowe, przyzwolenia i warunku

W tej grupie rozpatrywane są relacje przyczynowo-skutkowe wraz z relacjami przyzwolenia i warunku. Łączne ujęcie tych typów relacji uzasadnione jest systematyzacją wprowadzoną przez Beatę Milewską (2003a: 129–138). Do przyimków będących wykładnikami relacji przyczynowych wliczane są przyimki wtórne i złożone, które wchodzą w relacje z czynnikami wywołującymi określone zjawisko. W związku z tym, iż na relacje przyczynowe składają się inne, bardziej skomplikowane i mniej klarowne relacje i struktury pojęciowe, takie jak powód, zamiar, motywacja, uzasadnienie, przesłanka, oraz że ustalenie różnic między nimi jest w dalszym ciągu przedmiotem badań (ibid.: 129), w niniejszej analizie postanowiono ująć wspomniane relacje dalszego rzędu w jednym typie, tj. typie relacji przyczynowych, którego wykładnikami są takie przyimki złożone i wtórne, jak np.: *w związku z*, *z tytułu*, *z powodu*, *pod rygorem* itd. Do przyimków będących wykładnikami relacji

skutku wliczane są przyimki złożone i wtórne, które wskazują na treść rezultatywną, np. *w wyniku, wskutek, w następstwie*. Wykładniki relacji przyzwolenia wskazują na rodzaj przyczyny dopuszczającej skutek przeciwny naturze swojego działania (ibid.: 134), np. *wbrew, niezależnie od*. Z kolei wykładniki relacji warunku wyrażają w relacji przyczynowo-skutkowej dwa prawdopodobne zdarzenia, podczas gdy wystąpienie jednego z nich pociąga za sobą skutek w postaci drugiego zdarzenia (ibid.: 135), np. *w razie, w wypadku, pod warunkiem*.

Poniższa tabela przedstawia najczęściej występujące przyimki wtórne i złożone będące wykładnikami relacji przyczynowo-skutkowych, przyzwolenia i warunku.

Tabela 7. Przyimki wtórne i złożone wyrażające relacje przyczynowo-skutkowe, przyzwolenia i warunku w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny

	Wyroki unijne		Wyroki krajowe	Ogólny język polski
	Wyroki Trybunału Sprawiedliwości	Wyroki Sądu	Wyroki Sądu Najwyższego	NKJP
Przyczyna				
w związku z (z pominięciem „ze”)	806	670	1232	182
z tytułu	347	182	609	60
tytułem	156	200	497	24
ze względu na	654	685	319	117
z uwagi na	217	236	309	26
z powodu	140	157	171	102
w odpowiedzi na	55	248	94	10
w związku ze	24	23	46	9
pod rygorem	15	9	41	2
pod wpływem	4	3	26	30
Razem	2418	2413	3344	562
Skutek (treść rezultatywna)				
w wyniku	146	145	344	82
na skutek	15	17	337	31
w konsekwencji	354	489	319	21
wskutek	69	52	233	29
w następstwie	128	153	103	5
w rezultacie	119	123	78	20
w efekcie	14	14	15	32

Razem	845	993	1429	220
Przyzwolenie				
wbrew	120	250	247	55
niezależnie od	192	138	173	49
pomimo	64	90	168	52
bez względu na	63	46	52	32
Razem	439	524	641	188
Warunek				
w razie	148	83	325	61
w przypadku	959	833	261	213
w wypadku	183	108	147	30
na wypadek	42	17	48	14
w zależności od	130	106	27	43
pod warunkiem	29	12	18	26
zależnie od	6	2	2	8
w obliczu	11	9	1	15
Razem	1508	1170	830	410

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

W przypadku wszystkich czterech typów relacji przyimki złożone i wtórne występujące w korpusie reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny są najmniej liczne. Największą różnicę zaobserwować można w przypadku relacji przyczynowych (ok. 6 razy więcej wystąpień w korpusie wyroków krajowych), a najmniejszą w przypadku relacji warunku (ok. 2 razy mniej wystąpień w korpusie ogólnego języka polskiego).

Wysoka częstość występowania przyimków będących wykładnikami relacji przyczynowych zarówno w korpusach unijnych, jak i w korpusie krajowym, np. *w związku z*, *z uwagi na*, *ze względu na*, sugeruje, iż ten typ relacji odgrywa znaczącą rolę w argumentacji sądów – w języku ogólnym, sądząc po całkowitej liczbie wykładników tego typu relacji, nie istnieje potrzeba aż tak częstego wprowadzania związków przyczynowych.

Jeżeli chodzi o wykładniki relacji skutku, ich całkowita częstość występowania jest proporcjonalnie niższa we wszystkich korpusach w stosunku do dystrybucji wykładników relacji przyczynowych. W przypadku relacji przyzwolenia całkowita częstość występowania powiązanych z nią wykładników jest niższa niż w przypadku relacji skutku, jednak można tutaj odnotować większą przystawalność liczby wystąpień przyimków w korpusach unijnych względem korpusu krajowego, który zawiera jedynie ok. 30 proc. więcej wykładników relacji przyzwolenia.

W przypadku relacji warunku zauważyć można, iż dystrybucja wyrażen przyimkowych będących wykładnikami tego typu relacji (np. *w razie, w zależności od*) jest wyższa w korpusach unijnych, co prawdopodobnie jest powiązane z mniejszym stopniem kategoryczności rozwiązań prezentowanych przez sądy unijne.

Przykłady użycia przyimków złożonych i wtórnych wyrażających relacje przyczynowo-skutkowe, przyzwolenia i warunku (wyroki krajowe):

PRZYCZYNA

(4) **Ze względu na** to, że postępowanie apelacyjne polega na ponownym merytorycznym rozpoznaniu sprawy przez sąd odwoławczy w granicach zaskarżenia apelacją [...], sąd odwoławczy nie jest związany zawartymi w apelacji zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego. (Sygn. akt I CNP 55/10)

SKUTEK

(5) Sąd Apelacyjny **w wyniku** apelacji strony pozwanej zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo jako nieuzasadnione. (Sygn. akt I CSK 252/10)

PRYZWOLENIE

(6) Nie ma w tej sytuacji zastosowania art. 192 pkt 3 k.p.c., a gmina z mocy prawa wchodzi do procesu w miejsce Skarbu Państwa, co następuje automatycznie i **niezależnie od** woli stron. (Sygn. akt III CSK 285/10)

WARUNEK

(7) **W zależności od** treści lub charakteru stosunku prawnego, który orzeczeniem sądu ma być ukształtowany orzeczenie konstytutywne wywiera skutek od chwili jego uprawomocnienia się albo z mocą wsteczną. (Sygn. akt I CSK 607/10)

5.3 Relacja dotyczenia

Przymyki złożone i wtórne wyrażające relację dotyczenia, zwaną również m.in. relacją względu lub odniesienia (Lesz-Duk 2011: 47), służą sygnalizowaniu uwagi poświęconej czemuś lub pracy nad czymś. Jak zauważa Maria Lesz-Duk (ibid.), przymyki złożone i wtórne wyrażające relacje dotyczenia pełnią często funkcje

metajęzykowe, gdyż odwołują się nie do obiektów rzeczywistych, lecz do tego, co nadawca komunikatu ma na myśli i w jaki sposób interpretuje i ocenia. Przyimki wtórne realizujące relację dotyczenia mają wysoką częstość występowania; w języku wyroków unijnych są ponad 10 razy częstsze, a w języku wyroków krajowych 6 razy częstsze niż w próbie języka polskiego. W eurolekcie w szczególnym stopniu nadreprezentowane są takie przyimki, jak: *w sprawie*, *w ramach*, *w odniesieniu do*, *w przedmiocie*. Natomiast w języku polskich wyroków nadreprezentowane są takie przyimki, jak: *co do*, *w stosunku do*, *na gruncie*.

Tabela 8. Przyimki złożone i wtórne wyrażające relację dotyczenia w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny, wartości znormalizowane do 1 miliona słów

	Wyroki unijne		Wyroki krajowe	Ogólny język polski
	Wyroki Trybunału Sprawiedliwości	Wyroki Sądu	Wyroki Sądu Najwyższego	NKJP
w sprawie	3694	4284	1614	214
co do	592	757	951	135
w zakresie	1016	1160	717	118
w ramach	1359	1673	590	159
w odniesieniu do	1156	1402	336	33
w stosunku do	224	242	333	82
na gruncie	22	16	140	7
w przedmiocie	1268	1817	106	3
odnośnie do	78	113	83	9
z zakresu	134	85	71	30
w kontekście	98	128	56	21
w sferze	3	8	40	20
Razem	9644	11685	5038	831

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

Przykłady użycia wyrażen przyimkowych wyrażających relacje dotyczenia (wyroki krajowe):

(8) Gdy okaże się, że strony nie porozumiały się **co do** treści złożonego oświadczenia woli, za prawnie wiążące należy uznać jego znaczenie ustalone według obiektywnego wzorca wykładni. (Sygn. akt I CSK 211/11)

(9) Stwierdzenie, że działanie komornika było pozbawione cech bezprawności nie mogło zatem, wbrew stanowisku Sądu Okręgowego, być wynikiem oceny, że treść przepisu, który stosował komornik mogła budzić wątpliwości w zakresie jego wykładni. (Sygn. akt I CNP 36/10)

5.4 Relacje intra- i intertekstualne

Przymyki wtórne wyrażające relacje deiksy tekstowej służą do wskazywania określonych miejsc w tym samym (relacje intratekstualne) lub innym wyroku (relacje intertekstualne). Oprócz odniesień do innych wyroków służą także do odsyłania do aktów prawa międzynarodowego, unijnego lub krajowego. W większości przypadków odniesienia intertekstualne są dodatkowo sygnalizowane wymienieniem konkretnych jednostek redakcyjnych wyroków lub aktów prawnych (art., ust. itd.) (por. Biel 2016a: 21–23). Przymyki wtórne wyrażające tego typu relacje są najczęstsze w wyrokach unijnych, w których znajduje się prawie 40 proc. więcej odesłań deiktycznych. W poniższej tabeli (por. Tabela 9) przedstawiono dane liczbowe dotyczące częstości występowania najczęstszych przymyków.

Tabela 9. Przymyki złożone i wtórne wyrażające relacje intra- i intertekstualne w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny, wartości znormalizowane do 1 miliona słów

	Wyroki unijne		Wyroki krajowe	Ogólny język polski
	Wyroki Trybunału Sprawiedliwości	Wyroki Sądu	Wyroki Sądu Najwyższego	NKJP
na podstawie	1727	1471	1938	138
zgodnie z	2631	2273	974	204
w rozumieniu	1035	579	394	17
w świetle	534	587	284	26
w oparciu o	133	128	209	27
z naruszeniem	73	73	201	4
stosownie do	48	27	167	6
z mocy	26	2	151	8
z uwzględnieniem	82	68	107	12
na mocy	564	309	74	17

Razem	6853	5517	4500	641
--------------	------	------	-------------	-----

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

Jeżeli chodzi o wyroki unijne, szczególną nadreprezentacją względem wyroków krajowych cechują się przyimki *zgodnie z*, *w rozumieniu*, *w świetle* oraz *na mocy*. Natomiast w przypadku wyroków krajowych nadreprezentowane są: *na podstawie*, *w oparciu o*, *stosownie do* i *z mocy*.

Przykłady użycia przyimków wyrażających relacje intra- i intertekstualne (wyroki krajowe):

(10) Z tych względów Sąd Najwyższy **na podstawie** art. 424 §1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. (Sygn. akt I CNP 55/10)

(11) Rozpoznawaną sprawę Sąd Apelacyjny, **zgodnie z** nakazem określonym w art. 378 § 1 k.p.c., rozpatrzył w granicach apelacji, uwzględnił także związanie powództwem. (Sygn. akt I CSK 261/10)

(12) Sąd Okręgowy stwierdził, że w wykonaniu zawartej przez strony umowy sprzedaży doszło do zawarcia umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej **w rozumieniu** art. 393 k.c. (Sygn. akt I CSK 478/10)

5.5 Relacja partycypacji

Przyimki wtórne wchodzące w skład grupy realizującej funkcje relacji partycypacji (por. Biel 2016a: 30) odgrywają ważną rolę w języku wyroków, gdyż umożliwiają określanie relacji przeznaczenia, jak to określa Maria Lesz-Duk (2011: 107), „dla czyjejś korzyści” albo „dla czyjejś straty”. W argumentacji zawartej w wyrokach sądowych służą one często wprowadzaniu uczestników (stron postępowania) przedstawianych rozwiązań. Przyimki z tej grupy są najczęstsze w wyrokach krajowych; w wyrokach unijnych są one dwa razy rzadsze. Natomiast w reprezentatywnej próbie współczesnej polszczyzny są najrzadsze. Szczególnie częstym występowaniem w języku wyroków zarówno krajowych, jak i unijnych cechują się przyimki wtórne *na rzecz* i *wobec*. Poniższa tabela (por. Tabela 10) przedstawia dane liczbowe dotyczące częstości

występowania najczęstszych przyimków pełniących funkcje relacji partycytacji.

Tabela 10. Przyimki złożone i wtórne wyrażające relację partycytacji w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny, wartości znormalizowane do 1 miliona słów

	Wyroki unijne		Wyroki krajowe	Ogólny język polski
	Wyroki Trybunału Sprawiedliwości	Wyroki Sądu	Wyroki Sądu Najwyższego	NKJP
na rzecz	371	251	1196	96
wobec	504	789	986	273
na szkodę	14	14	21	7
przy udziale	18	7	6	4
przy wsparciu	1	2	1	2
w porozumieniu z	4	6	0	11
w porozumieniu ze	0	0	0	0
Razem	912	1069	2210	393

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

Przykłady użycia wybranych wyrażen przyimkowych wyrażających relację partycytacji (wyroki krajowe):

(13) Zgodnie z tymi przepisami odpowiedzialność ubezpieczyciela jest z mocy prawa ograniczona do wysokości sumy gwarancyjnej, a zatem z chwilą jej wyczerpania jego odpowiedzialność ustaje i wygasa obowiązek świadczenia **na rzecz** poszkodowanego. (Sygn. akt II CSK 399/10)

(14) A zatem niewdzięczność **wobec** osoby bliskiej darczyńcy, bez związku z jego osobą, nie uprawnia do czynności, o których mowa w ww. przepisie. (Sygn. akt I CSK 493/13)

(15) Wyrokiem z dnia 26 lipca 2006 r. uznano pozwaną J. W. za winną popełnienia oszustw **na szkodę** powodów w wysokości co najmniej 30.000 zł. (Sygn. akt V CSK 488/11)

5.6 Relacje modalności

Grupa przyimków służących do wyrażania relacji modalności (por. Milewska 2003a: 152) jest dość liczna w przypadku wyroków unijnych i krajowych, jednakże w przypadku wyroków krajowych przyimki z tej grupy są liczniejsze o ok. 30 proc. niż w obu korpusach unijnych. Funkcją pełnioną przez przyimki wtórne wyrażające relacje modalności jest, jak sugeruje nazwa, wskazywanie modalności. W przypadku wyroków krajowych i unijnych sądy wyrażane są nie tylko przez różnego rodzaju instytucje, lecz także przez m.in. strony postępowania. Bardzo dobrze ilustrują to przykłady zaczerpnięte z korpusu wyroków krajowych, które umieszczono pod tabelą przedstawiającą najczęstsze przyimki złożone i wtórne wyrażające relacje modalności (por. Tabela 11).

Tabela 11. Przyimki złożone i wtórne wyrażające relacje modalności w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny, wartości znormalizowane do 1 miliona słów

	Wyroki unijne		Wyroki krajowe	Ogólny język polski
	Wyroki Trybunału Sprawiedliwości	Wyroki Sądu	Wyroki Sądu Najwyższego	NKJP
według	291	328	612	309
zdaniem	441	569	409	235
w ocenie	87	326	305	11
z punktu widzenia	82	82	95	37
z perspektywy	4	3	5	10
wg.	0	0	2	23
Razem:	905	1308	1427	625

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

Przykłady użycia wyrażeń przyimkowych wyrażających relacje modalności (wyroki krajowe):

(16) Dochodzona należność stanowiła – **według** powoda – odszkodowanie w związku z niewykonaniem łączącej strony umowy zakupu i sprzedaży energii elektrycznej, tj. braku przedkładania stronie powodowej comiesięcznych danych o ilości energii faktycznie wyprodukowanej w danym miesiącu przez stronę pozwaną,

co uniemożliwiało ustalenie należnej powodowi tzw. opłaty przesyłowej. (Sygn. akt I CSK 184/10)

(17) Nie doszło też, **zdaniem** Sądu Najwyższego do naruszenia innych wymienionych w skardze kasacyjnej przepisów, które prowadziłyby do nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji. (Sygn. akt I CSK 120/11)

(18) **W ocenie** Sądu Rejonowego wypłacone powodowi odszkodowanie w kwocie 26 900 zł nie pozwalało na usunięcie wszystkich skutków kolizji. (Sygn. akt I CNP 55/10)

5.7 Relacje sposobu i instrumentalne

Jak zaznacza Beata Milewska (2003a: 143), przyimki będące wyznacznikami relacji sposobu charakteryzują akcję ze względu na kształt (metodę) jej realizacji. Przykładowymi wyznacznikami tej relacji są np. *drogą, na drodze*. Ze względu na fakt, iż relacja sposobu jest zbliżona do relacji instrumentalnej pod względem realizowanych funkcji (ibid.: 149), relacja instrumentalna jest tutaj rozpatrywana wspólnie z relacją sposobu. Relacja instrumentalna odnosi się do narzędzi i środków, przy pomocy których możliwe jest wykonanie jakiejś czynności; przykładowym wyznacznikiem tego typu relacji jest np. *za pomocą*. Częstość występowania wykładników relacji sposobu i instrumentalnej jest nieznacznie niższa od częstości występowania wykładników relacji modalności. Jak wynika z danych przedstawionych w poniższej tabeli przyimki złożone i wtórne będące wykładnikami relacji sposobu i relacji instrumentalnej występują najczęściej w korpusie wyroków TS, w następnej kolejności jest ich najwięcej w korpusie krajowym i korpusie wyroków Sądu. Najmniej wykładników tego typu relacji znaleźć można w próbie języka polskiego. Ogólnie rzecz biorąc, najwięcej wykładników obu relacji znajduje się w obu korpusach unijnych. Poniższa tabela (por. Tabela 12) przedstawia najczęstsze przyimki złożone i wtórne wyrażające relacje sposobu i instrumentalne.

Tabela 12. Przyimki złożone i wtórne wyrażające relacje sposobu i instrumentalne w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny, wartości znormalizowane do 1 miliona słów

	Wyroki unijne		Wyroki krajowe	Ogólny język polski
	Wyroki Trybunału Sprawiedliwości	Wyroki Sądu	Wyroki Sądu Najwyższego	NKJP
poprzez	546	386	468	140
w drodze	262	154	204	65
w formie	98	86	155	50
w trybie	416	26	116	30
za pomocą	140	103	44	79
na zasadzie	56	40	41	20
drogą	35	13	29	64
na drodze	13	2	29	39
z zachowaniem	14	14	29	6
za pośrednictwem	73	98	29	36
Razem	1653	922	1143	529

Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

Przykłady użycia wyrażeń przyimkowych wyrażających relacje sposobu i instrumentalne (wyroki krajowe):

(19) Skarżąca domagała się uchylecia wyroku Sądu drugiej instancji wobec tej strony i jego zmianę **poprzez** zasądzenie od strony pozwanej kwoty 514.000 zł z odsetkami. (Sygn. akt I CSK 275/10)

(20) Jeśli **w drodze** ogólnych reguł interpretacyjnych nie uda się usunąć wątpliwości, to należy rozstrzygnąć je na niekorzyść tej strony, która zredagowała tekst wywołujący te wątpliwości. (Sygn. akt I CSK 348/10)

(21) Umowa przedwstępna zawarta przez strony **w formie** aktu notarialnego odpowiadała przewidzianym dla niej wymogom formalnym. (Sygn. akt I CSK 282/10)

Wnioski

Przedstawione w artykule dane ilościowe uzyskane w oparciu o analizę korpusów potwierdziły, iż wysoka dystrybucja przymków prostych, złożonych i wtórnych w wyrokach na tle reprezentatywnej próby ogólnego języka polskiego stanowi cechę gatunkową wyroków. W języku orzecznictwa szczególnie istotną rolę pełni kilka typów relacji wyrażanych przez przymki, tj. relacje temporalne, relacje przyczynowo-skutkowe, relacje przyzwolenia i warunku, relacja dotyczenia, relacje inter- i intratekstualne, relacje partycypacji, relacje modalności, a także relacje sposobu i instrumentalne.

Przedstawiona poniżej tabela (por. Tabela 13) zawiera dane dotyczące całkowitej liczby wystąpień przymków złożonych i wtórnych będących wykładnikami poszczególnych typów relacji.

Tabela 13. Dane dot. całkowitej liczby wystąpień przymków stanowiących wykładniki poszczególnych typów relacji w korpusach wyroków unijnych, korpusie wyroków krajowych na tle reprezentatywnej próby współczesnej polszczyzny, wartości znormalizowane do 1 miliona słów

Typ relacji	Wyroki unijne		Wyroki krajowe	Ogólny język polski
	Wyroki Trybunału Sprawiedliwości	Wyroki Sądu	Wyroki Sądu Najwyższego	NKJP
Relacje temporalne	7107	9267	12042	2300
Relacje przyczynowo-skutkowe, przyzwolenia i warunku				
(i) Przyczyna	2418	2413	3344	562
(ii) Skutek	845	993	1429	220
(iii) przyzwolenie	439	524	641	188
(iv) warunek	1508	1170	830	410
Relacja dotyczenia	9644	11685	5038	831
Relacje intra- i intertekstualne	6853	5517	4500	641
Relacja partycypacji	912	1069	2210	393
Relacje modalności	905	1308	1427	625
Relacje sposobu i instrumentalne	1653	922	1143	529
Razem	28582	34868	32604	6699

4Źródło: opracowanie własne na podstawie korpusu wyroków unijnych i krajowych oraz korpusu NKJP.

Jeżeli porównamy całkowitą liczbę wystąpień przyimków będących wykładnikami poszczególnych typów relacji w korpusach unijnych z ich całkowitą liczbą wystąpień w korpusie krajowym, zauważymy, iż przyimki złożone i wtórne są nadreprezentowane w korpusie unijnym w przypadku pięciu typów relacji, tj. relacji warunku, dotyczenia, intra- i intertekstualnych, a także sposobu i instrumentalnych. Natomiast w przypadku pozostałych typów relacji, tj. relacji temporalnych, przyczynowo-skutkowych, przyzwolenia, partycypacji i modalności, można mówić o niedoreprezentacji względem korpusu krajowego. Różnice te świadczą o tym, iż profil frazeologiczny wyroków unijnych w zakresie wyrażenia przyimkowych różni się od profilu wyroków krajowych, a sprawowane przez nie funkcje posiadają inną dystrybucję. Niewątpliwie głównymi przyczynami tego stanu rzeczy jest m.in. wpływ procesu tłumaczenia na kształt tekstów docelowych (w przypadku wyroków unijnych język angielski nie jest językiem źródłowym)⁶, a także rozbieżny zakres kompetencji sądów unijnych i sądu krajowego wpływający na tematykę i zakres wydawanych wyroków i w związku z tym ich profil frazeologiczny. Bez wątpienia przyimki są narzędziem językowym, które umożliwia instytucjom sądowym wydającym wyroki precyzyjne formułowanie argumentacji, a także przytaczanie zaistniałych faktów w sposób pozbawiający odbiorców wyroków wszelkich wątpliwości – szczególna rola przypada tutaj przyimkom wyrażającym relacje przyczynowo-skutkowe, przyzwolenia i warunku, dotyczenia, a także intra- i intertekstualne. Z pewnością większy stopień dopasowania tekstowego wyroków unijnych pod względem dystrybucji przyimków pozwoliłby odbiorcom wyroków w języku polskim na łatwiejsze zrozumienie ich treści, przy założeniu, że są oni zaznajomieni z językiem i strukturą wyroków krajowych. Jednakże usilne dążenie do większego dopasowania wyroków unijnych do konwencji wyroków krajowych w tym zakresie mogłoby przyczynić się do zmniejszenia ich wartości informacyjnej i stopnia precyzyjności, co nie wydaje się mieć sensu, w sytuacji gdy na całokształt wyroków unijnych wpływają inne uwarunkowania kontekstowe.

⁶ Językiem źródłowym wyroków unijnych jest język francuski, por. <https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_10813/en/>.

Bibliografia

- Biel, Łucja, Dariusz Koźbiał i Katarzyna Wasilewska. 2018. Zbitki wielowyrazowe w polskim eurolekcie — analiza gatunkowa formułczości dyskursu administracyjnego. Badanie pilotażowe. W *Tom pamiątkowy ku pamięci Prof. Anny Duszak (1950–2015). Język w Interakcji Społecznej*, red. Urszula Okulska, Agnieszka Kulczyńska i Tomasz Konik. Warszawa: Instytut Lingwistyki Stosowanej (w druku).
- Biel, Łucja. 2014. *Lost in the Eurofog*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Biel, Łucja. 2016a. Wyrażenia przyimkowe w krajowych i unijnych aktach prawnych – analiza korpusowa funkcji przyimków w polskim języku prawnym. W *Język polskiego prawa: nowe wyzwania*, red. Dorota Kondratczyk-Przybylska, Adam Niewiadomski i Ewa Walewska, 9–35. Warszawa: Międzywydziałowe Koło Naukowe Kultury Języka Prawnego i Prawniczego Lingua Iuris.
- Biel, Łucja. 2016b. Mixed corpus design for researching the Eurolect: A genre-based comparable-parallel corpus in the PL EUROLECT project. W *Polskojęzyczne korpusy równoległe. Polish-language Parallel Corpora*, red. Ewa Gruszczyńska i Agnieszka Leńko-Szymańska, 197–208. Warszawa: Instytut Lingwistyki Stosowanej.
- Jadacka, Hanna. 2005. *Kultura języka polskiego: fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Klemensiewicz, Zenon. 1952. *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Lesz-Duk, Maria. 2011. *Przyimki wtórne w języku polskim: stan współczesny i ewolucja*. Częstochowa: Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza.
- Łapa, Romana. 2006. Przyimki wtórne w tekstach prawnych. *Język Polski* 86: ss. 358–366.
- Łapa, Romana. 2013. Konstrukcje z przyimkami w ustawach prawnych. Znaczenia gramatyczne. *Roczniki Humanistyczne* LXI z. 6, Językoznawstwo: ss. 77–91.

- McEnery, Tony, i Andrew Hardie. 2012. *Corpus Linguistics – Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Milewska, Beata. 2003a. *Przyimki wtórne we współczesnej polszczyźnie*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Milewska, Beata. 2003b. *Słownik polskich przyimków wtórnych*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Pęzik, Piotr. 2012. Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP. W *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, red. Adam Przepiórkowski, Mirosław Bańko, Rafał Górski, Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, 253–273. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Scott, Mike. 2017. *WordSmith Tools version 7*, Stroud: Lexical Analysis Software.

Źródła internetowe

- Baza orzeczeń Sądu Najwyższego RP.
http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza_orzeczen.aspx
(data dostępu 6 października 2018 r.).
- Baza orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości UE.
<http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=pl> (data dostępu 6 października 2018 r.).
- Strona internetowa projektu badawczego „Eurolekt – unijna odmiana języka polskiego i jej wpływ na polszczyznę urzędową”.
<https://eurolekt.ils.uw.edu.pl/> (data dostępu 6 października 2018 r.).
- Role of legal translation in proceedings before the Court of Justice.
https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_10813/en/ (data dostępu 6 października 2018 r.).
- Wyszukiwarka PELCRA dla NKJP. <http://nkjp.uni.lodz.pl/> (data dostępu 6 października 2018 r.).

Wykaz cytowanych wyroków Sądu Najwyższego

- Wyrok SN z dnia 28 stycznia 2011 r. – Sygn. akt I CSK 315/10
Wyrok SN z dnia 21 lutego 2013 r. – Sygn. akt I CSK 408/12
Wyrok SN z dnia 16 lutego 2011 r. – Sygn. akt II CSK 399/10
Wyrok SN z dnia 19 maja 2011 r. – Sygn. akt I CNP 55/10
Wyrok SN z dnia 11 lutego 2011 r. – Sygn. akt I CSK 252/10
Wyrok SN z dnia 3 czerwca 2011 r. – Sygn. akt III CSK 285/10
Wyrok SN z dnia 11 sierpnia 2011 r. – Sygn. akt I CSK 607/10
Wyrok SN z dnia 27 stycznia 2012 r. – Sygn. akt I CSK 211/11
Wyrok SN z dnia 3 lutego 2011 r. – Sygn. akt I CNP 36/10
Wyrok SN z dnia 19 maja 2011 r. – Sygn. akt I CNP 55/10
Wyrok SN z dnia 3 lutego 2011 r. – Sygn. akt I CSK 261/10
Wyrok SN z dnia 20 kwietnia 2011 r. – Sygn. akt I CSK 478/10
Wyrok SN z dnia 16 lutego 2011 r. – Sygn. akt II CSK 399/10
Wyrok SN z dnia 27 czerwca 2014 r. – Sygn. akt I CSK 493/13
Wyrok SN z dnia 9 sierpnia 2012 r. – Sygn. akt V CSK 488/11
Wyrok SN z dnia 28 stycznia 2011 r. – Sygn. akt I CSK 184/10
Wyrok SN z dnia 1 grudnia 2011 r. – Sygn. akt I CSK 120/11
Wyrok SN z dnia 19 maja 2011 r. – Sygn. akt I CNP 55/10
Wyrok SN z dnia 18 lutego 2011 r. – Sygn. akt I CSK 275/10
Wyrok SN z dnia 3 lutego 2011 r. – Sygn. akt I CSK 348/10
Wyrok SN z dnia 3 lutego 2011 r. – Sygn. akt I CSK 282/10